

ANDRZEJ OLEJNICZAK

Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu,
Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN we Wrocławiu

Napoleoński 3 Pułk Cudzoziemski (Irlandzki) na Dolnym Śląsku w 1813 roku

ABSTRACT

The Irish Regiment of the Napoleonic army is one of its most interesting formations. Having fought in battles in Spain and the Netherlands, the unit formed part of the Great Army in Lower Silesia in 1813 and participated in the spring campaign, entering Wrocław at the end of May. After the end of the truce, the regiment fought with the Bóbr Army at Dębowy Gaj on 19 August, at Płakowice a day later, at Złotoryja on 23 August, and again at Płakowice on 29 August 1813, where it was decimated whilst fighting alongside the 17th Division. The unit was disbanded shortly after.

Batalion irlandzki, nazywany także Legionem Irlandzkim, Pułkiem Irlandzkim i ostatecznie 3 Pułkiem Cudzoziemskim (irlandzkim), utworzono latem 1803 r., głównie z ochotników irlandzkich, którzy zbiegli z kraju po nieudanym powstaniu przeciwko Brytyjczykom w 1798 r. i znaleźli się we Francji. Miał być zorganizowany tak jak bataliony francuskiej piechoty lekkiej z kompaniami wyborczymi: karabinierską i wołyżerską oraz z 4–5 kompaniami strzelckimi. Nabór w szeregach spośród imigrantów nie był jednak taki, jak zakładano, i ograniczał się początkowo jedynie do oficerów. Dowódcą batalionu został adiutant komenderujący (franc. *adjudant-commandant*)¹ Bernard MacSheehy,

¹ Franc. *Adjudant-commandant* – stopień pomiędzy pułkownikiem a generałem brygady nieposiadający polskiego odpowiednika. Adiutant komenderujący zajmował się m.in. sprawami rozpoznania, marszów, kwaterunkami i zaopatrzeniem, mógł pełnić funkcję szefa sztabu dywizji bądź korpusu; Alain Pigeard, *Dictionnaire de la Grande Armée* (Paris: Tallandier, 2002), 12–13.

Irlandczyk – oficer armii francuskiej.² Pierwszą grupą wcielonych w szeregi było 46 oficerów różnych stopni, kłopoty zaś były z naborem podoficerów i szeregowców. Oddział w planach miał być formacją narodową, złożoną wyłącznie z Irlandczyków lub Francuzów pochodzenia irlandzkiego. Nabór ten jednak mimo wielu prób nie dał spodziewanych rezultatów i przysły pułk w kolejnych latach nie osiągnął stanów etatowych i gotowości bojowej. Przełomem w organizacji Legionu/Pułku Irlandzkiego była zwycięska kampania Napoleona przeciw Prusom jesienią 1806 r. Po bitwach pod Jeną i Auerstädt Cesarz wezwał oddział irlandzki do Moguncji, by tam wcielić w jego szeregi 1500 jeńców pruskich, którzy zadeklarowali chęć służby w armii napoleońskiej.³ Wśród wcielonych byli Polacy, dawni żołnierze armii pruskiej oraz pewna liczba Irlandczyków, których, według oficera Legionu Irlandzkiego Mylesa Byrne’a, po powstaniu z 1798 r. król angielski przekazał królowi pruskiemu do pracy w kopalniach na Górnym Śląsku.⁴ Według Byrne’a to jednak Polacy stanowili wówczas większość wcielonych. Po uzupełnieniu stanu osobowego formacji Napoleon w lutym 1807 r. wysłał „batalion” irlandzki do obozu w Boulogne, a następnie do Antwerpii. Stamtąd Irlandczycy trafili na wyspę Walcheren. Z części nadliczbowych żołnierzy, pod koniec 1807 r., utworzono batalion marszowy i skierowano do Hiszpanii, gdzie znalazł się w styczniu 1808 r.⁵

Historia działających niezależnie od siebie dwóch batalionów Legionu Irlandzkiego jest skomplikowana, ponieważ ze względu na wysokie straty kilkakrotnie przechodziły one reorganizację, zmieniano numerację batalionów i uzupełniano szeregi zupełnie nowymi rekrutami. Napoleon zmienił oficjalnie nazwę formacji irlandzkiej 16 grudnia 1808 r. i dotychczasowy Legion Irlandzki (*Légion Irlandaise*) zastąpił nazwą Pułk (Regiment) Irlandzki (*Régiment Irlandais*). Wtedy batalion walczący w Hiszpanii stał się

² Bernard MacSheehy (Mac Sheehy) (ur. 1774 – zm. 1807) – emigrant irlandzki od 1794 r. w służbie cywilnej Republiki Francuskiej. Później służył jako kapitan adiutant generała Lazare Hoche’a. Brał udział w kampaniach w obronie rewolucji i w wyprawie egipskiej Napoleona. Oficer sztabowy w kampanii 1805 r. i w wojnie z Prusami, poległ w bitwie pod Pruską Iławą; Danielle Quintin i Bernard Quintin, *Dictionnaire des colonels de Napoleon* (Paris: S. P. M., 1996), 555–556.

³ Szerszą historię irlandzkiej formacji opisałem w artykule: Andrzej Olejniczak, „Oficerowie-Polacy w Pułku Irlandzkim armii napoleońskiej w latach 1806–1815,” *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 21 (72), nr 2 (272) (2020): 126–146, [https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2020.2\(272\).0004](https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2020.2(272).0004).

⁴ Guy C. Dempsey, *U boku Napoleona. Jednostki cudzoziemskie w armii francuskiej w czasach Konsulatu i Cesarstwa 1799–1814*, tłum. Katarzyna Bażyńska-Chojnacka i Piotr Chojnacki (Warszawa: Książka i Wiedza, 2005), 212–213; His Widow [Fanny Byrne], wyd., *Memoirs of Miles Byrne, Chef de bataillon in the Service of France*, t. 2 (Paris–New York: Gustave Bossange et Cie, 1863), 40.

⁵ Eugène Fieffé, *Histoire de troupes étrangères au service de France*, t. 2 (Paris: Librairie militaire Dumaine, 1854), 184–185.

II batalionem pułku. Batalion z wyspy Walcheren z kolei otrzymał nr I. W sierpniu 1809 r. ten batalion walczył z brytyjskim desantem, a z powodu strat i dostania się wielu jego żołnierzy do angielskiej niewoli praktycznie przestał istnieć. Kolejne, nowo utworzone bataliony pułku irlandzkiego, były również wprowadzane do walki pojedynczo, nigdy jako zwarty pułk. Napoleon dekretem z 3 sierpnia 1811 r. zmienił po raz kolejny nazwę jednostki na 3 Pułk Cudzoziemski (*Régiment Étranger*), lecz zgodził się, aby używać dodatkowej nazwy Irlandzki w nazwie jednostki. Nowy oddział otrzymał za zadanie obronę Holandii. Wówczas II batalion w Hiszpanii został rozwiązany, część jego żołnierzy przeniesiono do innych pułków, a kadrę oficerską i podoficerską wysłano do Francji.⁶

Szkolenie nowych rekrutów w zakładzie pułku w Landau prowadzono z myślą o udziale w kolejnej kampanii wojennej Napoleona – wyprawie na Rosję w 1812 r. Cesarz jednak nie przeznaczył pułku irlandzkiego do walk na wschodzie, wyznaczył dla niego ponownie zadanie pilnowania wybrzeża Holandii. Dopiero gdy wieści o katastrofie Wielkiej Armii na wschodzie dotarły do Francji, oficerowie pułku zwrócili się z prośbą do ministra wojny gen. Henry’go Clarke’a o przydział bojowy. Decyzją władz zwierzchnich pułk przydzielono wówczas do Korpusu Obserwacyjnego Łaby, tworzonego pod dowództwem gen. dyw. Jacquesa Alexandre’a Law de Lauristona, który później w nowej Wielkiej Armii stał się V Korpusem. W lutym 1813 r. 3 Pułk Cudzoziemski znajdował się w Magdeburgu i liczył w dwóch batalionach liniowych ogółem 1571 żołnierzy, wchodził wówczas w skład 18 Dywizji Piechoty (dalej: DP), dowodzonej przez gen. dyw. Josepha Lagrange’a.⁷ Regimentem dowodził w tym czasie płk William Lawless,⁸ wcześniej dowódca I batalionu irlandzkiego walczącego z Anglikami na wyspie Walcheren. Wiosną 1813 r., w marcu i kwietniu, żołnierze pułku toczyli walki na terenie Niemiec z różnego rodzaju formacjami koalicji: korpusami ochotniczymi, partyzantką, Kozakami, a także oddziałami regularnymi pruskimi

⁶ Dempsey, *U boku Napoleona*, 216.

⁷ Service Historique de la Défense w Vincennes (dalej: SHD), Grande Armée. Situation Au 20. Février 1813, C2 704, Corps d’Observation de l’Elbe. Situation Au 20. Février 1813, b.m., b.p.

⁸ William Lawless (Guillaume) (ur. 1772 – zm. 1824) – chirurg, profesor anatomii w *Royal College of Surgeons in Ireland* w Dublinie. Emigrował do Francji po klęsce powstania irlandzkiego. Wstąpił do armii francuskiej w 1799 r. Był szefem batalionu irlandzkiego w stopniu kapitana, pełnił służbę wraz z batalionem na wybrzeżu atlantyckim Francji. Był dowódcą batalionu irlandzkiego na wyspie Walcheren w 1809 r., został ranny podczas walk z desantem angielskim, uniknął niewoli po kapitulacji francuskiego garnizonu na wyspie. Został pułkownikiem i dowódcą 3 Pułku Cudzoziemskiego (Irlandzkiego) 8 II 1812 r. Walczył wraz z pułkiem w kampanii 1813 r. w Niemczech i na Dolnym Śląsku. Został ciężko ranny pod Płakowicami (Lwówkiem) 21 VIII 1813 r. i ewakuowany do Francji. Otrzymał wojskową emeryturę jesienią 1814 r. Zmarł w Paryżu; D. Quintin i B. Quintin, *Dictionnaire*, 506.

i rosyjskimi. 15 kwietnia 1813 r. jednostka liczyła w dwóch batalionach 45 oficerów i 1204 podoficerów i szeregowców, ponadto 36 żołnierzy było detaszowanych, a 101 znajdowało się w szpitalach.⁹ Zadania realizowane przeciwko niemieckim partyzantom spowodowały brak udziału pułku w bitwie pod Lützen 2 maja 1813 r. Dzień wcześniej podano stan oddziału, w którym zanotowano, że pod bronią było 49 oficerów i 972 podoficerów i szeregowców. Poza chorymi i rannymi (2 oficerów i 206 żołnierzy innych stopni) wykazano także 129 żołnierzy, którzy dostali się do nieprzyjacielskiej niewoli.¹⁰ Pułk 15 maja 1813 r. nadal wchodził w skład 18 DP w 2 Brygadzie dowodzonej przez gen. bryg. Louisa van der Sudena i liczył ogółem 1021 żołnierzy zdolnych do walki, był wówczas w marszu.¹¹ W dniu batalii budziszyńskiej 20 maja sporządzono raport stanu liczebnego całego V Korpusu i wśród wpisów jest także stan jednostki irlandzkiej. W szeregach pod bronią było tego dnia 45 oficerów i 972 żołnierzy innych stopni.¹² Kolejny wykaz dotyczący 3 Pułku Cudzoziemskiego pochodzi już z okresu po bitwie pod Budziszynem 20–21 maja 1813 r., w której pułk uczestniczył, wchodząc do walki w ostatnim stadium bitwy.¹³ Raport ten sporządzono 25 maja już na Dolnym Śląsku, w Zebrzydowej. Sam omawiany pułk wraz z innymi pułkami 18 DP stał wówczas pod Parzycami.¹⁴ W szeregach tego dnia wykazano 48 oficerów i 700 pozostałych żołnierzy, detaszowanych było 22, w szpitalach znajdowało się 253 żołnierzy, a na tyłach było 163 osób, prawdopodobnie byli to ludzie odłączeni od pułku, możliwe, że maruderzy.¹⁵ Wygląda więc, że formacja irlandzka w okresie od 20 do 25 maja, czyli przez 5 dni, utraciła z szeregów 269 żołnierzy. Wydaje się także, że były to w większości straty bitewne odniesione pod Budziszynem. Wśród nich było z pewnością 59 żołnierzy, którzy znaleźli się w szpitalu, niestety nie można odpowiedzieć jednoznacznie, co stało się z pozostałymi 210 żołnierzami, ponieważ

⁹ SHD, Grande Armée Situations Au 15. avril 1813, C2 705, 5^e Corps d'Armée, Quartier général en Marche. Situation Au 15. avril 1813, b.m., b.p.

¹⁰ SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Situation sommaire des troupes composant le 5^{em}e Corps D'armée à l'époque du 1^{er} Mai 1813, b.m., b.p.

¹¹ Ibid., 5^{em}e Corps d'armée. Situation au 15. Mai 1813, b.m., b.p. Detaszowanych było wówczas 35 żołnierzy, w szpitalach przebywało 194 ludzi, a jeńców w tym zestawieniu nie wykazano.

¹² Ibid., Situation Sommaire des troupes composant le 5^e Corps d'armée à l'époque du 20. Mai 1813, b.m., b.p.

¹³ Informacja o wejściu do bitwy budziszyńskiej w końcowym stadium *Memoirs of Miles Byrne*, 165.

¹⁴ Lieutenant G. Fabry, wyd., *Journal des Opérations des III^e et V^e Corps en 1813* (Paris: Librairie Militaire R. Chapelot & Cie, 1902), 165.

¹⁵ SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Grande Armée. 5^e Corps. Situation des Troupes au 25. Mai 1813, b.m., b.p.

brak o nich jakiegokolwiek wzmianki w raporcie. Zapewne wśród nich byli polegli i wzięci do niewoli. W krótkim zestawieniu sił V Korpusu z 28 maja 1813 r. w formacji irlandzkiej nie odnotowano żadnych zmian i nadal pod bronią było 748 żołnierzy wszystkich stopni.¹⁶ Jest to ważna informacja, wynika z niej, że w starciu pod Chojnowem 26 maja, w którym pułki z 16 DP gen. Nicolasa Maisona i artylerzyści z V Korpusu stracili ponad 1400 ludzi zabitych, rannych i wziętych do niewoli, 3 Pułk Cudzoziemski, który według Byrne'a, wszedł do walki na pomoc wspomnianej dywizji, nie poniósł żadnych strat.¹⁷ Dalsze postępy ofensywy napoleońskiej przebiegały szybko, następnego dnia Francuzi zajęli Legnicę, a V Korpus stanął w Raszowej. Kolejny dzień był wolny od działań, napoleońskie korpusy poświęciły go na odpoczynek i uzupełnienia. Według cesarskich rozkazów 29 maja Korpusy V i VII (saski) skierowały się na Wrocław. Na czoło wysunął się wówczas korpus gen. Lauristona, który jako pierwszy wkroczył do Środy Śląskiej 30 maja. Następnego dnia Korpusy V i VII, dowodzone przez marszałka Michela Ney'a, ruszyły do Wrocławia. Przed miastem w okolicach Leśnicy doszło do starcia oddziałów V Korpusu z wycofującym się spod Głogowa pruskim korpusem gen. Ernsta Juliusa Schulera von Sendena. W walkach brała udział jedynie 17 DP, ale według Byrne'a wśród uczestników starcia był Irlandczyk, były oficer pułku irlandzkiego, por. Eduard Osmond, wówczas adiutant gen. Martiala Vachota, dowódcy 1 Brygady w 17 DP.¹⁸ Francuzi zajęli Wrocław, lecz w wyniku ustaleń rozejmowych z Pielaszkowic miasto miało znaleźć się w strefie zdemilitaryzowanej i oddziały napoleońskie musiały je po kilku dniach opuścić. Proces wycofywania się Francuzów zakończył się 11 czerwca, gdy ostatecznie oddziały V Korpusu wyszły z miasta. Według cesarskiego rozkazu z 5 czerwca 1813 r. dla korpusu gen. Lauristona przeznaczono na czas rozejmu kwatery w okolicach Złotoryi.¹⁹ 18 Dywizja Piechoty, w składzie której walczył pułk irlandzki, dotarła do miejsca

¹⁶ Ibid., 5^e Corps. Etat des Presens sous les Armes au 28. Mai 1813, b.m., b.p.

¹⁷ *Memoirs of Miles Byrne*, 168–169.

¹⁸ Ibid., 172. Według raportu z 1 VII 1813 r. por. Osmond został nominowany adiutantem gen. Vachota z tą datą. Nie można wykluczyć, że ta informacja jest tylko formalnym potwierdzeniem stanu wcześniejszego, a Osmond funkcję adiutanta sprawował do tego dnia jedynie tymczasowo; zob. SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Situation des troupes composant le 5^e Corps d'armée à l'époque du Premier Juillet 1813, b.m., b.p. Rejestr oficerów 3 Pułku Cudzoziemskiego podaje datę 1 VI 1813 r. jako objęcie funkcji adiutanta gen. Vachota przez Osmonda (w spisie występuje jako Osmont); SHD, 3^{me} Etranger, 2 YB 1120, 3^{me} Régiment Étranger (Cidevant 1^{er} Régiment Irlandais). Registre des Services de Messieurs les Officiers qui ont été Inscrits sur les Controles du Corps depuis sa Formation en L'an Douze sous La Dénomination de Légion Irlandaise, b.m., b.d., 119.

¹⁹ *Napoléon Bonaparte. Correspondance generale publiée par Fondation Napoléon*, t. 3 (Paris: Fayard, 2016), 1106 [Napoleon do marszałka Ney'a, Środa Śląska, 5 VI 1813 r., nr 34471].

swojego kwaterunku już 11 czerwca; był to rejon dzisiejszych wsi Kozów, Wyskok, Gierałtowiec i Nowa Wieś Grodziska. Pozostałe dywizje korpusu jeszcze tego dnia pozostawały w marszu. Dowódca 18 DP gen. Joseph Lagrange stanął kwaterą w Niederau (dziś jest to część Złotorzy i nie posiada polskiej nazwy). 3 Pułk Cudzoziemski wchodził wraz z 155 Pułkiem Piechoty Liniowej (dalej: ppl) w skład 2 Brygady dowodzonej przez gen. van der Sudena, jego bataliony zakwaterowano odpowiednio: I batalion w Nowej Wsi Grodzkiej, II batalion w Wyskoku. Drugi z pułków brygady, 155 ppl, stanął w całości w Nowej Wsi Grodzkiej. 3 Pułk Cudzoziemski miał 15 czerwca w szeregach dwóch batalionów 40 oficerów i 434 podoficerów i szeregowców. Raport ten mówi także o 300 żołnierzach pułku w szpitalach i 326 maruderach. Poza tym wykazano 3 oficerów i 34 żołnierzy innych stopni jako detaszowanych i pozostających w twierdzy Torgau.²⁰ Dwa tygodnie później wykazano w formacji irlandzkiej niewielki wzrost stanu osobowego, przybyło 2 oficerów (ogółem 42) i 18 innych żołnierzy (w sumie 452). Możliwe, że byli to maruderzy, którzy dotarli do swojego pułku. Pojawia się również wpis, że 176 żołnierzy przebywa w niewoli, a 4 z II batalionu czeka na osądzenie za jakieś bliżej nieokreślone przestępstwa.²¹

Bardzo ciekawe zdarzenie miało miejsce 1 lipca – w szeregi pułku wcielono dwóch żołnierzy, prawdopodobnie polskiego pochodzenia. Pierwszym z nich był Mateusz Marcin/Martin (Mathias Martin) urodzony w 1787 r. w Sarnach, wcielony do 4 kompanii I batalionu oraz Andrzej Blidow/Blidów urodzony w 1783 r. w Poznaniu, który trafił do 2 kompanii I batalionu. Obaj mogli być jeńcami z wojsk koalicji, którzy zadeklarowali chęć służby w armii napoleońskiej, a z racji przypuszczalnie polskiego pochodzenia było to relatywnie łatwe. Marcin/Martin służył w pułku aż do grudnia 1813 r., gdy został przeniesiony do pułku pionierów, natomiast Blidow dostał się do niewoli pod Płakowicami 29 sierpnia 1813 r.²²

Kilka dni później nastąpiły ważne zmiany w składzie V Korpusu, decyzją cesarską z 3 lipca 18 DP została rozwiązana, a pułki wchodzące w jej skład przeniesiono do innych dywizji korpusu. 3 Pułk Cudzoziemski trafił w ten sposób do 17 DP, którą dowodził gen. dyw. Jacques-Pierre Puthod.²³ Kwatera główna dowództwa dywizji znajdowała się w Grodźcu. O ile pułki dywizji

²⁰ SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Situation des troupes composant le 5^e Corps d'armée à l'époque du Quinze Juin 1813, b.m., b.p.

²¹ Ibid., Situation des troupes composant le 5^e Corps d'armée, à l'époque Premier Juillet 1813, b.m., b.p.

²² SHD, Registre Matricule du 3^e Régiment Étranger, 23Yc 204, b.m., b.d., b.p.

²³ Alexandre Berthier, *Registre d'ordres du maréchal Berthier, pendant la Campagne de 1813*, t. 1, *Du 29 mars au 31 juillet 1813*, wyd. X (Paris: Librairie Militaire R. Chapelot & Cie, 1909), 266.

składające się na pierwotny jej stan kwaterowały nieopodal, bo w Nowej Wsi Grodzkiej, to regimenty przeniesione z 18 DP, czyli 134 ppł i 3 Pułk Cudzoziemski, pozostawały nadal w miejscach swojego dotychczasowego pobytu, w obozie pod Złotoryją. W szeregach całej dywizji, która miała dwie brygady, było wówczas 348 oficerów i 6489 podoficerów oraz szeregowców. W 3 Pułku Cudzoziemskim na ten dzień odnotowano obecność pod bronią 39 oficerów i 502 pozostałych żołnierzy w dwóch batalionach. Pierwszym dowodził szef batalionu John Tennent (20 oficerów, 238 żołnierzy), natomiast w drugim komendę sprawował szef batalionu Hugh Ware²⁴ (19 oficerów, 264 żołnierzy). Detaszowanych było jedynie 3 oficerów – jeden w Dreźnie wraz z 4 żołnierzami, dwóch kolejnych w Torgau wraz z 2 żołnierzami. W szpitalach wykazano 229 ludzi, odnotowano 261 maruderów i 176 żołnierzy wziętych do niewoli.²⁵ Końcowe strony raportu przekazują ciekawe informacje – stan pułku podano tam, sumując wszystkich żołnierzy, lecz zaznaczono także, że skreślonych ze stanu pułku zostało 97 żołnierzy, 91 z powodu długiej nieobecności (maruderzy, zaginieni) oraz 6 z powodu dezercji.

W zupełnie innym zbiorze archiwalnym zachował się raport o stanie liczebnym pułku irlandzkiego na początku nowego miesiąca podczas zawieszenia broni, z 3 sierpnia 1813 r. Pułk stał już w tym czasie w obozie pod Grodźcem w Nowej Wsi Grodzkiej. Według danych, jakie przekazał dowódca oddziału płk Lawless, 3 Pułk Cudzoziemski miał w szeregach 537 żołnierzy wszystkich stopni wraz z dowódcą.²⁶

Bardzo hucznie obchodzono urodziny Napoleona we wszystkich korpuscach podczas zawieszenia broni, a ze względu na to, że 15 sierpnia był już

²⁴ Hugh Ware (ur. 1776 – zm. 1846) – emigrował do Francji po upadku powstania irlandzkiego, wstąpił do armii francuskiej jako porucznik w batalionie irlandzkim w 1803 r. Został awansowany do stopnia kapitana wiosną 1804 r. Służył na wybrzeżu atlantyckim i na wyspie Walcheren w latach 1805–1807. Walczył w składzie drugiego batalionu w Hiszpanii w latach 1808–1810. Mianowany szefem batalionu w 3 Pułku Cudzoziemskim (Irlandzkim) od 11 VII 1810 r. Walczył z pułkiem w kampanii 1813 r. na terenie Niemiec i Dolnego Śląska. Odnosił rany w bitwach pod Dębowym Gajem (19 VIII 1813 r.) i pod Złotoryją (23 VIII 1813 r.). Przejął dowodzenie pułkiem po ciężkiej ranie płk. Lawlessa, uratował się od niewoli po rozbiciu 17 Dywizji gen. Puthoda. Wrócił do Francji. Podczas 100 Dni został mianowany pułkownikiem i dowódcą 7 Pułku Cudzoziemskiego (Irlandzkiego). Zwolniony z armii przez Burbonów, przywrócono mu stopień pułkownika po rewolucji lipcowej 1830 r., zmarł w Tours; D. Quintin i B. Quintin, *Dictionnaire*, 881.

²⁵ SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Situation des troupes composant le 5^e Corps d'Armée, à l'époque 15. Juillet 1813, b.m., b.p.

²⁶ Ibid., Grande Armée. Situations. Supplément 1813, C2 565, Grande Armée. Cinquième Corps. Situation du 3^{ème} Régiment Etranger à l'époque du 3 août 1813, Grodziec, 3 VIII 1813 r., b.p. Szczegółowe zestawienie stanowisk, funkcji i liczebność batalionów, wg wymienionego raportu, zamieścił autor niniejszego tekstu w pracy *Wielka Armia na Dolnym Śląsku w 1813 roku* (Oświęcim: Napoleon V, 2014), 215–217.

po upływie rozejmu, przeniesiono obchody na 10 sierpnia – ostatni dzień obowiązywania zawieszenia broni. Według wspomnień Byrne'a w uroczystościach brała udział cała dywizja gen. Puthoda licząca 10 tys. żołnierzy i 400 oficerów. Mylił się jednak irlandzki kapitan co do liczebności dywizji, według zestawienia stanu osobowego na 10 sierpnia w pułkach ją tworzących było w sumie 7959 żołnierzy, w tym 353 oficerów.²⁷ Nie zmienia to faktu, że wszyscy razem biesiadowali w obozie pod Grodzcem. Były to ostatnie chwile spokoju przed rozpoczęciem działań wojennych.

Wojska koalicji rozpoczęły walki 15 sierpnia, wcześniej niż uzgodniono jeszcze w Pielaszkowicach termin wypowiedzenia. Tam bowiem ustalono, że jeśli nie nastąpi przedłużenie rozejmu, to wygaśnie on 10 sierpnia, ale działania wojenne strony będą mogły wznowić dopiero po sześciu dniach od dnia wygaśnięcia. Korpusy francuskie, nieco zaskoczone, w pierwszych dniach rozpoczęły odwrót w kierunku zachodnim, tocząc upórczywe walki z napierającymi oddziałami koalicji. Francuzi przekroczyli Bóbr i zatrzymali się dopiero w wyniku rozkazu Napoleona. Wówczas ruszyła ofensywa, którą dowodził sam cesarz. V Korpus także wycofywał się na zachód w kierunku Lwówka, przekroczył Bóbr i zatrzymał się na zachodnim brzegu rzeki. Wojska koalicji podążały za Francuzami, ci zaś zniszczyli wszystkie mosty na Bobrze poza kamiennym we Lwówku. Awangarda rosyjska, szukając brodu, znalazła takie miejsce na wysokości Dębowego Gaju i tam przekroczyła rzekę rano 19 sierpnia 1813 r. Rosjanie natrafili jednak na silny opór wojsk napoleońskich zajmujących pozycje we wsi. Wśród walczących o Dębowy Gaj był także 3 Pułk Cudzoziemski. Wieś przechodziła kilkakrotnie z rąk do rąk podczas 12-godzinnego starcia, ostatecznie Francuzom udało się wyprzeć przeciwnika za Bóbr. Walka o Dębowy Gaj była bardzo krwawa dla Pułku Irlandzkiego. Zginęło dwóch oficerów: szef batalionu Tennent i kapitan Hampden Evans, zostali ranni: szef batalionu Ware, kpt. Jan Eliot, kpt. Chrystian Eckhardt, kpt. Joseph Parrott, por. Jean Baptiste Souillard, ppor. Thomas Brown, ppor. Samuel Stephens, ppor. Philippe Peters i ppor. Felix Noel.²⁸ Według listy strat oficerów pułku w kampanii 1813 r., sporządzonej

²⁷ SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540, Grande Armée. 5^e Corps. Situation des Troupes, au Dix Aout 1813, b.m, b.p.

²⁸ Aristide Martinien, *Tableaux par Corps et par batailles des officiers tués et blessés, pendant les Guerres de L'Empire (1805–1815)* (Paris: Henri Charles-Lavauzelle, 1899), 499. Autor publikacji podał jedynie stopień i nazwisko oficera, imiona oficerów zostały rozpoznane i podane na podstawie SHD, 3^{me} Etranger, 2 YB 1120, 3^{me} Régiment Étranger (Cidevant 1^{er} Régiment Irlandais). Registre des Services de Messieurs les Officiers qui ont été Inscrits sur les Controles du Corps depuis sa Formation en Lan Douze sous La Dénomination de Legion Irlandaise, b.m., b.d., 1–196. W przypadku kpt. Parrotta Martinien pomylił jego stopień, pisząc o poruczniku, a był on już od lipca 1810 r. kapitanem. Autor publikacji nie ujął także w wykazie, rannego pod Dębowym Gajem, kpt. Eliota, rodem z Wilna, w którego *dossier*

18 października 1813 r., ranni pod Dębowym Gajem zostali także: por. William MacGawley i ppor. Alfred Dewal, który wykazany został także jako wzięty do niewoli 3 września.²⁹ Straty wśród innych żołnierzy pułku w starciu pod Dębowym Gajem, według ksiąg kontrolnych, ustalono na 25 zabitych żołnierzy, rannych było jedynie 2, natomiast 67 zostało wziętych do niewoli przez Rosjan. Wśród zabitych byli żołnierze pochodzący z ziem dawnej Rzeczypospolitej, zginęli: Henryk Rein z Elbląga, Henryk Makowski z Poznania, Marcin Szynka, Michał Swoboda, Jerzy Michał, Jan Muller z Krakowa, Filip Kotwicz, kpr. Michał Stermer i Łukasz Wawerski. Ranny został Jan Mostrowicz, a do niewoli trafili: Jakub Zakrzewski, kpr. Jan Wasiński, Herman Blutgen, Krystian Szryner, Franciszek Jurand, Józef Bączek, Jakub Sarnicki z Warszawy i Mateusz Herni.³⁰

Cały prawy brzeg Bobru od Bolesławca do Jeleniej Góry 20 sierpnia znalazł się w rękach wojsk koalicji, a głównodowodzący Armii Śląskiej gen. kawalerii Gebhard Leberecht von Blücher założył swoją kwaterę główną w pałacu w Skale, tam gdzie podczas rozejmu stacjonował marszałek Etienne Macdonald. Pruski generał spodziewał się francuskiego ataku na któregoś ze swoich skrzydeł. Napoleon, uderzając następnego dnia w centrum, przez most we Lwówku, zaskoczył koalicjantów. Siły rosyjsko-pruskie nie były zbyt silne i szybko uległy naporowi Francuzów, którzy zajęli Płakowice. Na tym odcinku operował m.in. V Korpus gen. Lauristona. Sprzymierzeni skutecznie jednak unikali walnej bitwy, ograniczając się do wycofywania i działań opóźniających. Dzień później, 21 sierpnia, w walkach o Płakowice

oficerskim jest dokładna informacja o odniesionych przez niego ciężkich ranach w tym boju. Szerzej o Eliocie: Olejniczak, *Oficerowie-Polacy*, 135–137.

²⁹ SHD, Régiment Étrangers, Xh 16a, 3^{ème} Régiment Étranger. Etat des officiers existant au Régiment à l'époque du 18 Octobre 1813, avec indication de ceux Morts, Blessés et faits prisonniers pendant la Campagne de 1813, Bois-le-Duc, 18 X 1813 r., b.p.

³⁰ Straty wśród żołnierzy ustalono na podstawie analizy zachowanych ksiąg kontrolnych pułku irlandzkiego. W przypadku rozpoznania miejsca urodzenia żołnierza podano je. W pozostałych przypadkach nie udało się ustalić prawidłowej nazwy miejscowości ze względu na formę zapisu, lecz we wszystkich przypadkach kanceliści umieścili informację, że dana miejscowość znajduje się w Polsce (*en Pologne*); zob. SHD, Registre Matricule du 3^e Régiment Étranger, 23Yc 202; 23Yc 203; 23Yc 204. Byrne w swoich wspomnieniach podaje, że pułk stracił aż 300 ludzi zabitych i rannych oraz zabitych 4 oficerów (poza wymienionymi wyżej jeszcze porucznicy Osmond i Mac Cauley, nie udało się jednak potwierdzić ich śmierci na podstawie rejestru oficerów pułku). Z analizy ksiąg kontrolnych regimentu nie można potwierdzić także aż tak wysokich strat, wydają się one zdecydowanie niższe, niż podaje Byrne. Tym bardziej, że formacja nie była zbyt liczna i utrata 300 żołnierzy na nieco ponad 500 będących w szeregach tuż przed rozpoczęciem działań wojennych wykluczyłaby pułk z dalszych działań, redukując go do wzmocnionej kompanii, a jak wiadomo brał on czynny udział w nadchodzących wydarzeniach; *Memoirs of Miles Byrne*, 182. Bezkrzytycznie powtarza za Byrnem informacje o stracie 300 żołnierzy również John G. Gallaher, *Napoleon's Irish Legion* (Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1993), 187.

Pułk Irlandzki także poniósł straty, zginęło 8 żołnierzy, a do niewoli koalicji trafiło 4. Ciężko ranny został dowódca pułk Lawless, do niewoli dostał się ppor. Daniel Glashin.³¹ Wśród zabitych byli żołnierze pochodzący z ziem polskich, Franciszek Marcinkowski i Szymon Pawłowski, do niewoli trafił natomiast Jan Wesech pochodzący z okolic Lwowa.³² Następnego dnia armia francuska kontynuowała natarcie na całym froncie, lewym skrzydłem w kierunku Legnicy nacierał III Korpus, w centrum w kierunku Złotoryi XI Korpus, a prawym skrzydłem, także kierując się na Złotoryję, szedł V Korpus.

W wyniku strat wśród oficerów, poniesionych pod Dębowym Gajem i Płakowicami, nastąpiły zmiany na stanowiskach dowódczych. Funkcję dowódcy pułku objął szef batalionu Ware, a dowódcami batalionów zostali kapitanowie Byrne i Edmond St. Leger. Kolejne starcie z wojskami koalicji z 23 sierpnia 1813 r. zwane jest bitwą pod Złotoryją.³³ 3 Pułk Cudzoziemski był w brygadzie dowodzonej przez gen. bryg. Martiala Vachota i z nim na czele, po zdobyciu Wilczej Góry, atakował pozycje sprzymierzonych na wzgórzu Kostrza. Tam też, około godz. 13.00, generał został śmiertelnie ranny i zmarł na polu bitwy. Francuzom udało się odrzucić oddziały koalicji i zdobyć Złotoryję. W bitwie tej Irlandczycy stracili 11 żołnierzy zabitych, a 19 wzięły do niewoli wojska koalicji. Wśród oficerów, według Martiniena, ranni zostali szef batalionu Ware, kpt. Parrott, kpt. Thomas Jackson i por. Daniel Salomez.³⁴ Na liście strat w kampanii 1813 r. z kolei wykazano, że ranny pod Złotoryją został tylko por. Patrice Linch. Najprawdopodobniej rana nie była poważna, ponieważ 3 września trafił do niewoli koalicji.³⁵ Wśród zabitych byli żołnierze pochodzący z ziem dawnej Rzeczypospolitej: Andrzej Sukowski wołytyżer z 2 batalionu i Wincenty Regłowski z Krakowa

³¹ *Memoirs of Miles Byrne*, 183. W publikacji Martiniena Lawless jako ranny został ujęty w starciu pod Złotoryją; Martinien, *Tableaux*, 499. W zestawieniu strat oficerskich w kampanii 1813 r. figuruje jako ranny właśnie 21 VIII 1813 r., czyli pod Płakowicami; zob. SHD, Régiment Étrangers, Xh 16a, 3^{eme} Régiment Etranger. Etat des officiers éxistant au Régiment à l'époque du 18 Octobre 1813, avec indication de ceux Morts, Blessés et faits prisonniers pendant la Campagne de 1813, Bois-le-Duc, 18 X 1813 r., b.p.

³² SHD, Registre Matricule du 3^e Régiment Étranger, 23Yc 203, b.m., b.p.; 23Yc 204, b.m., b.p.

³³ W historiografii niemieckiej nie poświęca się tej bitwie zbyt wiele miejsca, starając się nawet umniejszyć znaczenie starcia i nazywa się ją jedynie potyczką. Francuzi zdecydowanie inaczej podchodzą do tej bitwy, jest nawet umieszczana na sztandarach pułków, które brały w niej udział i funkcjonuje wiele lat po wydarzeniach. Autor na ekspozycji w Château de Vincennes w 2018 r. widział sztandar 153 Pułku Piechoty Liniowej używany przez pułk do końca I wojny światowej, na którym umieszczono nazwę bitwy Goldberg 1813/Złotoryja 1813.

³⁴ Martinien, *Tableaux*, 499.

³⁵ SHD, Régiment Étrangers, Xh 16a, 3^{eme} Régiment Étranger. Etat des officiers éxistant au Régiment à l'époque du 18 Octobre 1813, avec indication de ceux Morts, Blessés et faits prisonniers pendant la Campagne de 1813, Bois-le-Duc, 18 X 1813 r., b.p.

służący w 4 kompanii 1 batalionu.³⁶ Dalsze losy formacji irlandzkiej wplecione są w działania 17 DP dowodzonej przez gen. Lauristona, którą marszałek Macdonald wysłał z okolic Świerzawy w kierunku południowym, aby ubezpieczała francuską Armię Bobru i podjęła walkę z ewentualnymi oddziałami przeciwnika w rejonie Jeleniej Góry. Współdziałać miała ona z 31 DP z XI Korpusu, idącą na Jelenią Górę od strony Biedrzychowic. Zadaniem 3 Pułku Cudzoziemskiego i 146 ppl było natarcie na Jelenią Górę od strony Świerzawy. Zupełnie nietrafione zaangażowanie sił dwóch dywizji na południowym odcinku, który był pozbawiony większych oddziałów wojsk koalicji, okazało się błędem francuskiego dowództwa. Zawiodło rozpoznanie i niestety zabrakło tych sił w bitwie nad Kaczawą.

Podniesienie się stanu rzek i strumieni na drodze dywizji w wyniku obfitych opadów deszczu wymusiło na gen. Puthodzie decyzję o wycofaniu się z okolicy Jeleniej Góry wzdłuż prawego brzegu Bobru, początkowo do Wlenia. Generał chciał przekroczyć rzekę w najlepszym dla swoich żołnierzy miejscu, niestety także we Wleniu to się nie udało. Dywizja podążała więc dalej aż do Soboty. Tam nastąpił krótki postój oraz nawiązano kontakt bojowy z nieprzyjacielem. Celem Puthoda stała się przeprawa mostowa we Lwówku. Niestety, bardzo wysoki poziom rzeki zerwał most w tym miejscu. Dodatkowo sprzymierzeni przejęli listy generała wysyłane do dowódcy V Korpusu i doskonale znali zamiary dowódcy 17 DP. Rano 29 sierpnia 1813 r. kiedy dywizja ruszyła z Soboty w kierunku Płakowic, Puthod nie wiedział jeszcze wówczas, że most we Lwówku przestał istnieć. Wszelkie próby wykonania nowej przeprawy mostowej, jakie zarządził sam generał po dotarciu na miejsce, a także próby budowy mostu przez żołnierzy westfalskich stojących po drugiej stronie Bobru we Lwówku nie powiodły się. Generałowi Puthodowi przyszło stawić czoła ogromnej masie wojsk rosyjskich, które dotarły pod Płakowice i rozpoczęły nękający Francuzów ostrzał artyleryjski. Decydujący atak Rosjan nastąpił około godz. 15.00, żołnierze 17 DP bronili się dzielnie przez ponad dwie godziny, lecz przyparci do wezbranego Bobru musieli skapitulować. Wielu Francuzów i Irlandczyków próbowało przepłynąć rzekę na drugą stronę, lecz tylko nielicznym się to udało. Ciała tych, którzy utonęli, były zbierane i grzebane po opadnięciu wody przez okolicznych mieszkańców jeszcze przez kilka dni po bitwie. 3 Pułk Cudzoziemski w wyniku walki przestał istnieć, jego ocalali żołnierze trafili do niewoli. Według ksiąg pułkowych zginęło 29 żołnierzy, a do niewoli trafiło 281. Zaginionych i skreślonych ze stanu z dniem 31 września 1813 r. było kolejnych 94. Wśród zabitych pod Płakowicami byli żołnierze pochodzący z ziem dawnej Rzeczypospolitej: kpr. Feliks Balszyński, Jakub Kruszewski, Jan Rozenzweig, Bogumił Beski i Marcin Kowalski. Do niewoli

³⁶ SHD, Registre Matricule du 3^e Régiment Étranger, 23Yc 204, b.m., b.p.

przy kapitulacji 17 DP trafili także byli mieszkańcy przedrozbiorowej Polski: sierż. Jakub Sułkowski, sierż. Jan Bobrowski, sierż. Daniel Kamiński (rocznik 1757 z Brodów, miał 56 lat, gdy trafił do niewoli!), kpr. Józef Nowakowski, kpr. Jan Jaroszek, kpr. Tomasz Andrzejewski, kpr. Piotr Lenowski, kpr. Michał Dominikowski, kpr. Piotr Sarnowski, kpr. Henryk Sawicki oraz szeregowcy: Onufry Bojko, Antoni Wojtkowski, Andrzej Wiktor, Maciej Wastian, Kazimierz Lewandowski, Wincenty Galopa, Andrzej Górny, Jan Baltazar, Jan Karaś, Jan Tomasz, Jerzy Sileński, Teodor Merski, Andrzej Londlum, Jan Wasserman, Leonard Schmidt, Adam Stosik, Jerzy Kosiński, Jan Chłopek, Tomasz Wodersik, Albert Luba, Tomasz Pikał, Aleksander Petryko, Bazyl Humanik, Jan Buk, Jakub Pietracha, Iwan Zaberczula, Filip Mik, Antoni Bieliński, Piotr Szateli, Stefan Ramski i ten, którego wcielono latem w Złotoryi, wymieniony wyżej, Andrzej Blidow.³⁷ Kadra oficerska pułku również poniosła straty, kpt. Jackson zmarł w wyniku odniesionych obrażeń 16 sierpnia 1813 r., a ranny pod Płakowicami został ppor. Noel i trafił do niewoli. Jako jeńcy zostali wzięci również: kpt. Henderson William Bourke, kpt. Charles Mullauny, por. Linch, por. Salomez, por. Jean O'Brien, por. Antoine Dwyer, por. Francois Marechal, ppor. Armand Justin Swanton, ppor. Dewal i ppor. Jean Baptiste Canillot. Zastanawiające jest, że żaden wyższy oficer sztabu pułku i spośród kapitanów dowódców batalionów nie dostał się do niewoli. Trafili do niej jedynie nieliczni kapitanowie i kilku oficerów młodszych. O ile zrozumiacie jest, że płk Lawless został ciężko ranny wcześniej, niż miała miejsce tragedia pod Płakowicami i tym samym został ewakuowany, to pojawia się pewna wątpliwość dotycząca szefa batalionu Ware'a. Oficer ten według informacji o stratach w kampanii 1813 r. został ranny pod Dębowym Gajem 19 sierpnia, według Martiniena po raz drugi otrzymał ranę pod Złotoryją 23 sierpnia, a spod Płakowic, według Byrne'a, uszedł, przepływając Bóbr i uratował orła regimentu. Jak na człowieka dwukrotnie rannego w ówczesnych realiach był to wyczyn niecodzienny. Także Byrne i kilku innych oficerów podjęło decyzję o przeprowadzeniu się wpraw przez wezbrany Bóbr i wygląda na to, że większości się to udało. Jediną stratą sztabu pułku 29 sierpnia wykazaną w zestawieniu był wzięty do niewoli przez Rosjan sierż. adiutant sztabu Victor Cordier.³⁸

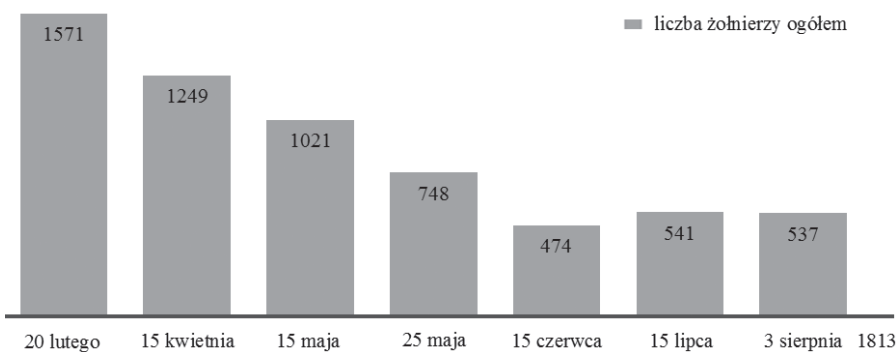
Straty poniesione podczas całej kampanii 1813 r., począwszy od maja do ostatnich dni sierpnia, sprawiły, że 3 Pułk Cudzoziemski (Irlandzki) właściwie przestał istnieć jako formacja bojowa. Pułk, mający po raz pierwszy

³⁷ Ibid., 23Yc 205, b.m., b.p.

³⁸ SHD, Régiment Étrangers, Xh 16a, 3^{eme} Régiment Étranger. Etat des officiers existant au Régiment à l'époque du 18 Octobre 1813, avec indication de ceux Morts, Blessés et faits prisonniers pendant la Campagne de 1813, Bois-le-Duc, 18 X 1813 r., b.p.; Martinien, *Tableaux*, 499; *Memoirs of Miles Byrne*, 190.

w swojej historii dwa bataliony działające razem od początku kampanii, poniósł ogromne straty, uratowało się tylko kilkudziesięciu ludzi, głównie oficerów. Z całego oddziału w służbie francuskiej pozostał jedynie batalion zakładowy, który stacjonował w Bois-le-Duc (dziś 's-Hertogenbosch w północnej Brabancji). Późną jesienią 1813 r. podjęto tam próbę reaktywacji pułku, wcielono w szeregi wielu oficerów i żołnierzy z innych formacji cudzoziemskich, także tych powracających z niewoli. Niestety, wobec niedostatecznej liczby szeregowców nie udało się w pełni odtworzyć oddziału i nie wziął on udziału w kampanii 1814 r. na terenie Francji. Także później, podczas 100 dni Napoleona, żołnierze pułku czynnie już nie walczyli, lecz opowiedzieli się wraz z ówczesnym dowódcą Hugh Warem po stronie cesarza. Decyzją króla Ludwika XVIII irlandzki Pułk Cudzoziemski został we wrześniu 1815 r. ostatecznie rozwiązany.

Aneks



Wykres 1. Zmiany w liczbie żołnierzy w szeregach 3 Pułku Cudzoziemskiego (Irlandzkiego) podczas kampanii 1813 r. Opracowanie autora na podstawie: SHD, Grande Armée Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813, C2 540.

Bibliografia

Archiwalia

- Service Historique de la Défense w Château de Vincennes
- 3^{me} Étranger
- 3^e Régiment Étranger, Irlandais
- Grande Armée. Situation Au 20. Février 1813
- Grande Armée. Situations 5^{em} et 6^{em} Corps 1813
- Grande Armée. Situations Au 15. avril 1813
- Grande Armée. Situations. Supplément 1813
- Registre Matricule du 3^e Régiment Étranger

Źródła opublikowane

- Berthier, Alexandre. *Registre d'ordres du maréchal Berthier, pendant la Campagne de 1813*. T. 1, *Du 29 mars au 31 juillet 1813*. Wyd. X. Paris: Librairie Militaire R. Chapelot & Cie, 1909.
- Fabry, G. Lieutenant, wyd. *Journal des Opérations des III^e et V^e Corps en 1813*. Paris: Librairie Militaire R. Chapelot & Cie, 1902.
- His Widow [Fanny Byrnes], wyd. *Memoirs of Miles Byrne, chef de bataillon in the Service of France*. T. 2. Paris–New York: Gustave Bossange et Cie, 1863.
- Napoléon Bonaparte. Correspondance generale publiée par Fondation Napoléon*. T. 3. Paris: Fayard, 2016.

Opracowania

- Dempsey, Guy C. *U boku Napoleona. Jednostki cudzoziemskie w armii francuskiej w czasach Konsulatu i Cesarstwa 1799–1814*. Tłum. Katarzyna Bażyńska-Chojnacka i Piotr Chojnacki. Warszawa: Książka i Wiedza, 2005.
- Fieffé, Eugène. *Histoire de troupes étrangères au service de France*. T. 2. Paris: Librairie militaire Dumaine, 1854.
- Gallagher, John G. *Napoleon's Irish Legion*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1993.
- Martinien, Aristide. *Tableaux par Corps et par batailles des officiers tués et blessés, pendant les Guerres de L'Empire (1805–1815)*. Paris: Henri Charles-Lavauzelle, 1899.
- Olejniczak, Andrzej. „Oficerowie-Polacy w Pułku Irlandzkim armii napoleońskiej w latach 1806–1815.” *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 21 (72), nr 2 (272) (2020):126–146. [https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2020.2\(272\).0004](https://doi.org/10.32089/WBH.PHW.2020.2(272).0004).
- Olejniczak, Andrzej. *Wielka Armia na Dolnym Śląsku w 1813 roku*. Oświęcim: Napoleon V, 2014.
- Pigeard, Alain. *Dictionnaire de la Grande Armée*. Paris: Tallandier, 2002.
- Quintin, Danielle, i Bernard Quintin. *Dictionnaire des colonels de Napoleon*. Paris: S. P. M., 1996.

STRESZCZENIE

Andrzej Olejniczak, Napoleoński 3 Pułk Cudzoziemski (Irlandzki) na Dolnym Śląsku w 1813 roku

Istnienie w armii napoleońskiej jednostki utworzonej jako formacja narodowa o irlandzkim charakterze jest ciekawostką. Założenia, że będzie to formacja złożona wyłącznie z Irlandczyków, nie zostały zrealizowane z powodu braku większej liczby rekrutów pochodzących z zielonej wyspy. Początkowo Legion, a następnie Pułk Irlandzki podzielono na bataliony, które służyły podczas działań w Hiszpanii i na wybrzeżu Holandii. W pierwszym okresie istnienia pułk miał w swoich szeregach wielu Polaków, jeńców z armii pruskiej. W dalszych latach Polacy nadal napływali do pułku, lecz ich liczba była już zdecydowanie mniejsza. W 1813 r. Pułk Cudzoziemski brał udział w kampanii wiosennej na terenie Niemiec i później wkroczył wraz z Wielką Armią na Dolny Śląsk. Pozostał tam podczas rozejmu i wziął udział w walkach jesiennych z wojskami koalicji. Rozbity wraz z 17 Dywizją

Piechoty gen. Jacquesa-Pierre'a Puthoda pod Płakowicami 29 sierpnia 1813 r. przestał istnieć.

Słowa kluczowe: wojny napoleońskie, Pułk Irlandzki, kampania 1813 roku, Polacy w Pułku Irlandzkim, zniszczenie 17 Dywizji Piechoty

SUMMARY

Andrzej Olejniczak, The Napoleonic 3rd Foreign Regiment (Irish) in Lower Silesia in 1813

The existence of a unit in the Napoleonic army formed by Irish citizens is a curiosity. The assumption that the unit would be composed entirely of Irish nationals was not realized due to the lack of more recruits coming from the emerald island. Initially, the Legion, and then the Irish Regiment, was divided into battalions that served during operations in Spain and on the coast of the Netherlands. During the first period of its existence, the regiment contained many Poles, who were prisoners of war from the Prussian army. In the following years, Poles continued to flow into the unit, albeit in reduced numbers. The Irish Regiment was then sent to Germany in 1813, where it participated in the spring campaign and later entered Lower Silesia with the rest of the Great Army. The unit stayed in Silesia during the truce and then took part in the autumn battles with the coalition troops. Whilst fighting together with the 17th Infantry Division of General Jacques-Pierre Puthod near Płakowice on 29 August 1813, the regiment was decimated and disbanded shortly after.

Keywords: Napoleonic wars, Irish Regiment, Campaign of 1813, Poles in the Irish Regiment, destruction of the 17th Infantry Division

ZUSAMMENFASSUNG

Andrzej Olejniczak, Das Napoleonische 3te Ausländische (Irische) Regiment in Niederschlesien im Jahr 1813

Die Existenz einer Einheit in der napoleonischen Armee, die als nationale Formation mit irischem Charakter gebildet wurde, ist äußerst interessant. Das Vorhaben eine ausschließlich irische Formation zu bilden wurde nicht realisiert, da nur wenige Rekruten von der grünen Insel gewonnen werden konnten. Zunächst wurde die Legion und später das irische Regiment in Bataillone unterteilt, die bei Operationen in Spanien und an der niederländischen Küste eingesetzt wurden. In der ersten Zeit seines Bestehens hatte das Regiment viele Polen in seinen Reihen, die ursprünglich zu Kriegsgefangenen der preußischen Armee gehörten. In den folgenden Jahren strömten weiterhin Polen in das Regiment, doch ihre Zahl war wesentlich geringer. Im Jahr 1813 das irische Regiment nahm am Frühjahrsfeldzug in

Deutschland teil und rückte später mit der Großen Armee in Niederschlesien ein. Sie blieb dort während des Waffenstillstands und nahm an den Herbstkämpfen mit den Armeen der Koalition teil. Sie wurde mit der 17. Infanteriedivision von General Jacques-Pierre Puthod am 29. August 1813 in der Nähe von Plakwitz aufgelöst und hörte auf zu existieren.

Schlüsselwörter: Napoleonische Kriege, Irisches Regiment, Feldzug von 1813, Polen im irischen Regiment, Vernichtung der 17. Infanteriedivision